

Gáthy Vera–Széman Zsuzsa

Törvények és szervezetek

Interjú az angliai Karitatív Szervezetek Bizottságánál

Az MTA Társadalmi Konfliktuskutató Központ Welfare Mix munkacsoportjának két tagja az angliai Kingston University Európai Központjával közös kutatási programot dolgozott ki, amellyel elnyerte a British Council támogatását. Az 1993–1995 között folytatott *összehasonlító kutatások fő területe a jóléti állam visszahúzóódásának vizsgálata volt, elsősorban a szociális ellátás terén.*

A meghatározó folyamat ezekben az években zajlik Nagy-Britanniában és az átalakuló Magyarországon is. Egyik új jelensége éppen az, hogy az állam a korábban vállalt ellátási feladatokat átruházza egyéb szereplőkre, „kiszereződik” velük, és – Nagy-Britannia esetében – akár még jelentős pénzeszközöket is átad annak fejében, hogy e tevékenységtől mentesüljön. A lehetséges szereplők között fontos helyet foglalnak el a karitatív szervezetek, amelyek Angliában nagy múltra tekintenek vissza, Magyarországon pedig hihetetlen dinamizmussal szerveződnek és vállalják a legkülönbözőbb feladatokat. A brit helyzetre a nagy történelmi múlt eredményeképpen a magyar állapotnál jogilag sokkal rendezettebb viszonyok jellemzőek, amelyek kiterjednek a jótékonyági szervezetek pénzügyi forrásaira is.

Most induló sorozatunkban a két kutató – Széman Zsuzsa és Gáthy Vera – olyan interjúkat ad közre, amelyek a Nagy-Britanniában zajló, fent jelzett folyamatok egy-egy jellegzetességébe engednek bepillantást, illetve bizonyos intézményeket mutatnak be. Az interjúk közlésével bevált ötleteket, megoldásokat, de legalább annyira nagyon is ismerős gondokat, jelenségeket villantanak fel, jelezve, hogy napjaink útkereső struktúráváltása a szociális szférában nem egyedi küzdelem, hanem a nálunk fejlettebb társadalmakban is fellelhető.

Fletcher: Én ügyvéd vagyok, tanácsadóként dolgozom a Karitatív Szervezetek Szolgáltató Egységénél, a karitatív szervezeteket segítem azt követően, hogy megalakultak.

Gáthy: Kérem, mondjon néhány szót a Karitatív Szervezetek Bizottságáról.

David Nash Brown: Angliában nincs olyan szervezet vagy minisztérium,

amely abszolút ellenőrzést gyakorol a karitatív szervezetek működése fölött, de a Bizottság talán mindenkinél jobban ellenőrzi ezeket.

Mi képviseljük azt a jogi keretet, amelyen belül tevékenykednek. Mi vezetjük a jótékonsági szervezetek nyilvántartását. Azonban nem minden jótékonykodással foglalkozó szervezetnek kell bejegyeztetnie magát. Pillanatnyilag mintegy százhetvenezer ilyen szervezetet tartunk nyilván.

Széman: *Miből áll a bejegyeztetés?*

Brown: Amikor új karitatív szervezetek létesülnek, megvizsgáljuk célkitűzéseiket és tevékenységüket, hogy lássuk, karitatív szervezetnek tekinthetjük-e őket, avagy sem. Ha nem, akkor természetesen nem vehetjük őket nyilvántartásba. Ha nagyon kicsi szervezetről van szó, amelynek az éves bevétele ezer font alatt van, akkor azt nem kell bejegyezni.

Széman: *És önök hová tartoznak?*

Brown: A Bizottság független minisztérium, a biztosok évente egyszer beszámolnak a Belügyminisztériumnak, de nem állunk a Belügyminisztérium ellenőrzése alatt.

Fletcher: A karitatív szervezetekre vonatkozó törvény úgy rendelkezik, hogy legyen egy biztosokból álló testület, és a biztosok közül kettő legyen jogi területről. Ha a parlament alsóházában kérdések merülnek fel, akkor általában a Belügyminisztérium egyik beosztott felelős minisztere az, akinek a felvetett ügygel foglalkoznia kell.

Brown: A Bizottság a költségvetését a többi minisztériumhoz képest az általános adókból kapja.

Fletcher: Tehát olyan ez, mint egy független minisztérium miniszter nélkül.

Gáthy: *Egy átlagos minisztériumhoz hasonlítva ez nagy szervezet vagy inkább közepes?*

Fletcher: Kicsi.

Brown: Mintegy hétszázan dolgoznak itt. Van egy irodánk Tauntonban és egy másik Liverpoolban.

Széman: *Mik a feltételei annak, hogy egy szervezetet karitatívként regisztráljanak?*

Fletcher: Vagyis hogy mitől karitatív? Nincs törvényi meghatározása annak, hogy mit jelent a jótékonsági tevékenység. Az első definíciót még a parlament által elfogadott 1601-es törvény tartalmazta. A törvény bevezetőjében számos célkitűzést soroltak fel, amit jótékonságnak tekintettek. Azt a törvényt persze azóta már régen hatályon kívül helyezték, de a bevezetőjében felsorolt célkitűzéseket a szokásjog máig fenntartotta. Ez a bevezető négy csoportba sorolta a célokat, nevezetesen a nyomor enyhítését, az oktatás előmozdítását, a vallás előmozdítását segítő tevékenységek, végül egyéb olyan célok alapján, amelyek a közösség javát szolgálják.

A közösség fogalma az egyes kategóriákban változó. A nyomor enyhítése esetében a nyilvánosságnak az a része, amelyiknek a javát akarjuk, lehet nagyon kicsi is. Például lehet egy jótékonsági alap vagy klub, társaság, valamely kicsiny csoport. Ha oktatásról van szó, ott nagyobb kört kell érinteni.

Széman: *És mi a helyzet az etnikai problémák megoldására létesített jótékonsági szervezetekkel?*

Fletcher: Például a „faji” harmónia előmozdítása nagy jótékonsági cél lehet, amely az imént említett kategóriák közül a negyedikbe illik bele. Mellesleg jegyzem meg, hogy a népcsoportok viszonyaira vonatkozó törvény már eleve kizárja, hogy valamely népcsoportot „feketének” nevezzünk, mert az említett törvény tiltja, hogy az embereket a színük alapján megkülönböztessük. Mi az egyes emberekre inkább származási helyük szerint hivatkozunk...

Gáthy: *Például afro-karibiak...*

Fletcher: Itt a borszínre nem szabad utalni.

Széman: *Hogyan lehet innovatív célból jótékonsági szervezetet létrehozni?*

Fletcher: A célkitűzések már említett negyedik kategóriájában, olyan tevékenység érdekében, amely a közösségnek általában hasznára van.

Brown: A betegség enyhítése, az orvostudományi kutatás olyan témakörök, amelyeket a negyedik kategóriába lehet sorolni.

Széman: *Mennyi időbe telik, amíg egy szervezetet bejegyeznek?*

Brown: Általában hónapokig eltart, nem túl gyors folyamat. Gyakran hosszas levelezésre van szükség: a karitatív szervezet megírja, hogy mik a céljai és miképpen kívánja megvalósítani azokat, de igen gyakran további kérdéseket kell feltennünk, mert az összes információt nem adják meg. Az eljárás mindenképpen hónapokig eltart, de olykor akár évekig is elhúzódhat.

Széman: *Tehát kérdőívvel is, és személyes beszélgetések során is gyűjtenek információt?*

Brown: Általában csak írásban, mert rengeteg a kérelem, és lehetetlen személyesen találkozni mindenkivel.

Széman: *Évente hány kérelem érkezik be?*

Brown: Pontosan nem tudom, de ebben az évben talán mintegy nyolcezer jótékonsági szervezetet jegyzünk be, így kérelem legalább tizenötezer érkezik.

Széman: *És tizenötezerből csak nyolcezret jegyeznek be?*

Gáthy: *Annyinak zárul le az eljárása?*

Brown: Igen.

Széman: *És vannak olyan jótékonsági szervezetek, amelyeknek a nyilvántartásba vételét elutasítják?*

Fletcher: Igen, de ezek a kérelmeknek kevesebb mint a felét teszik ki. Körülbelül a harmadát.

Brown: Igen, az összes kérelem egyharmada az, amely végül nem kerül nyilvántartásba. Ez nem jelenti azt, hogy mindet mi utasítottuk el, sokuk egyszerűen elakad.

Széman: *Tapasztalják a karitatív szervezetek feloszlásának tendenciáját is?*

Gáthy: *Eljut önökhöz például annak a híre, hogy egy jótékonsági szervezet megszűnik?*

Brown: Ha bejelentik nekünk, akkor igen.

Gáthy: *Ez kötelező?*

Brown: Igen, be kellene jelenteniük nálunk, ha beszüntetik a működésüket, mert akkor töröljük a szervezetet a nyilvántartásból. Ám ez nem mindig történik meg, és néha csak később derítjük ki.

Gáthy: *Mikor jött létre a Karitatív Szervezetek Bizottsága?*

Brown: 1853-ban.

Gáthy: *Vajon az emberek alapvetően az adómentesség miatt hoznak létre jótékonyági szervezeteket?*

Brown: Igen, főképpen a pénzügyi előnyök miatt, különösen pedig azért, mert úgy érzik, hogy hivatalosan elismerték őket, és akkor más testületek, különösen a közületi szervek, majd adnak nekik pénzt.

Fletcher: És az is tény, hogy a lakosságtól is könnyebb pénzt kérni, ha bejegyzett jótékonyági szervezetről van szó.

Gáthy: *Milyen módon adhatnak az emberek pénzt a jótékonyági szervezeteknek?*

Brown: Az emberek sokféle módon adhatnak pénzt. Például egy konkrét jótékonyági szervezet, a Jótékonyági Szervezeteket Segítő Alap útján, kiölthetnek egy csekket és elküldhetik az Alapnak.

Fletcher: Sok bank és egyéb szervezet bocsátott ki afféle kártyákat, amelyek általában kapcsolatban állnak valamelyik jótékonyági szervezettel, így ha valaki annál a banknál vált hitelkártyát, akkor annak révén is már bizonyos összeggel támogatja a jótékonyági szervezetet.

Széman: *Elmagyarázná, hogy milyen előnyöket élveznek a jótékonyági szervezetek?*

Brown: A jótékonyági szervezetek általában nem fizetnek adót a bevételeik után, sem pedig a gyarapodásuk után.

Fletcher: A jótékonyági szervezetek nem fizetnek jövedelemadót.

Brown: Továbbá nem fizetnek annyi vagyonadót sem, mintha másfajta szerveződések lennének. És ez újabb előny. Rendelkeznek épületekkel, amelyekben a tevékenységüket folytatják. És az ígérvények is adómentesek.

Széman: *Ez mit jelent?*

Brown: Az ígérvény jogi formában tett ígéret arra vonatkozóan, hogy az illető évente egy bizonyos összeget fizet valakinek vagy valamire, és ha ezt egy jótékonyági szervezetnek fizeti, akkor az adóhatóság az adónak azt a hányadát is a szóban forgó jótékonyági szervezetnek téríti vissza, amely az egyes adományozó által a szervezetnek fizetett összeget terhelte. Ez persze azt jelenti, hogy az adott személy megfizette az adóját, hiszen amit nem fizettek be, azt nem is lehet sehová sem téríteni. De tény, hogy emberek ezrei, talán milliói tesznek ilyen ígérvényeket.

Az adó átadása jelentheti a szóban forgó összeg 25 százalékát, de akár negyvenet is, ha az adott személy annyi adót fizet.

Széman: *Milyen egyéb előnyök vannak?*

Fletcher: A pénzalapok gyűjtése. Ha egy szervezet bejegyeztette magát, akkor a lakosságnak nagyobb benne a bizalma.

Széman: *Van önöknek ellenőrzési szerepük?*

Fletcher: Igen, van. Működik egy vizsgálati részlegünk, amely berendelhet iratokat, számvitelt, személyeket stb., hogy információkat gyűjtsön az adott jótékonyági szervezet működéséről. Erre abban az esetben kerül sor, ha

gyanítjuk, hogy az adott jótékonyági szervezet irányítása és működése veszélyben forog.

Széman: *Mondana konkrét példát?*

Fletcher: Egyes esetekben figyelemmel kísérjük a számvitelt, van, hogy mi magunk veszünk észre valamit, de gyakran a közvélemény egy tagja tájékoztat minket. Ha úgy ítéljük meg, hogy van ok az aggodalomra, akkor kérdéseket teszünk fel a jótékonyági szervezet ügyeivel kapcsolatban. Biztosítanunk kell, hogy a karitatív szervezet irányítása rendben legyen. Megnézzük, hogy a vezetőség milyen mértékben használja fel a pénzalapokat arra a célra, amelyre eredetileg a fedezetet összegyűjtötte, hogy betartják-e az alapító okiratukban lefektetett működési szabályokat, és hogy tiszteletben tartják-e a jótékonyági intézményekre vonatkozó törvény előírásait.

Széman: *És mit mond ki a jótékonyági szervezetekre vonatkozó törvény?*

Fletcher: Volt egy 1960-as törvény, ez volt a megelőző jogalkotás, amelyet az 1992-es törvény módosított, és azután az 1993-mas törvény megerősített. Ez a törvény sem definiálja, hogy mi is valójában egy jótékonyági szervezet, de a Karitatív Szervezetek Bizottságának nagy tekintélyt ad, és foglalkozik mindazzal, aminek a nyilvántartásban szerepelnie kell, majd fő részében meghatározza a Bizottság hatáskörét.

Brown: Mivel nemcsak arra van jogunk, hogy vizsgálatot indítsunk a jótékonyági szervezetek ellen, hanem arra is, hogy segítsük őket, éppen ez alkotja munkánk fő részét. Egyes jótékonyági szervezeteknek, különösen a régebbieknek nincs meg a joguk arra, hogy alapszabályukon bármit is változtassanak. És amikor valamit még meg kell változtatni, nekünk kell jogi eljárással dokumentumban érvényesíteni azokat a változásokat.

Széman: *Hogyan lehet összefoglalni a legutóbbi törvény új elemeit?*

Fletcher: Ha egyszer egy jótékonyági szervezet bekerült a nyilvántartásba, akkor azt már karitatívnak kell tekinteni. És ez tekintélyes védelmet jelent. Azt a tényt, hogy karitatív szervezetről van szó, nyomtatásban fel kell tüntetni minden iraton, csekken, számlán, pénzügyi dokumentumon, bármin, ami a karitatív szervezettől származik. A törvény rögzíti abbéli jogunkat, hogy vizsgálatot indítsunk olyan esetekben, amikor úgy véljük, hogy okunk van az aggodalomra, mert a helytelen gazdálkodás, irányítás miatt a pénzalapok veszélybe kerültek. Egy jótékonyági szervezetet többféleképpen lehet vezetni. Vannak olyanok, amelyeket oklevél alapított, másokat törvény, ezért az alapszabályokat különféle eljárásokkal lehet módosítani. Vita esetén ugyancsak a Bizottság engedélyez jogi eljárást. Immár az 1993-mas törvény értelmében szükség esetén a biztosok közvetlenül fordulhatnak bírósághoz.

Gáthy: *Milyen régiókra terjed ki a Bizottság illetékessége?*

Brown: A Jótékonyági Szervezetek Bizottságának illetékessége csak Angliára és Walesre terjed ki. De vannak kis helyi jótékonyági szervezetek Skóciában is. Létezik továbbá a baráti társaságok nyilvántartása, valamint az ipari és a segélyegyletek nyilvántartása is.